truotas XX a. I pusėje. Ankstesnių užstatymo pėdsakų neaptikta. Sienos vienalaikės su jo pamatais. Iš viso tyrimų metu rasti ir inventorinti 236 radiniai, kurie perduoti LNM. Tyrimų metu surasta negausi osteologinė medžiaga perduota VU BTC tolesniems tyrimams.

Sodų Street 23

Comprehensive excavation took place inside the building at Sodų Str. 23, Vilnius. Four 2x2 m areas, measuring 16 m^2 in total (no. 1–4, Fig. 1), were excavated down to the base of the wall foundations. The overall thickness of the 17th–20th-century layers recorded at the excavation site ranged from 50 cm to 3.2 m, with the thicker end facing in the direction of modern-day Sodų Street (Fig. 2). It was determined that the current building was erected in the second half of the 19th century, and the construction of its foundations disturbed the pre-existing 17th–19th-century deposits.

Ieva Masiulienė

Lydos gatvė 3

2021 m. atlikti detalieji tyrimai Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijoje, sklype Lydos g. 3. Dabartinio sklypo užstatymą sudaro dviejų aukštų pastatas ties Lydos gatve, PR dalyje 2 aukštų ūkinis pastatas ir nedidelis kiemelis. Sklypas yra 62 Vilniaus senamiesčio kvartale (istorinės 360 miesto posesijos dalis), išsidėsčiusiame tarp Pylimo, Žemaitijos, Šv. Mikalojaus, Pranciškonų ir Lydos gatvių. Kvartalas formavosi istoriniame miesto branduolyje, greta miesto gynybinės sienos. Ankstyviausias šios miesto dalies apgyvendinimas siejamas su seniausiu Vilniaus pranciškonų vienuolyno įkūrimu XIV a. pabaigoje prie kelio į Trakus. Ankstyviausiuose žinomuose Vilniaus miesto planuose užstatymas tiriamoje vietoje nedetalizuojamas. Kvartalo užstatymas pavaizduotas 1798 m. miesto plane, kur fiksuotas galu į Lydos gatvę stovintis pastatas, besitęsiantis iš Š į P. Pastatas tęsėsi į kvartalo gilumą, už dabartinio sklypo ribos, o ŠR dalyje vaizduojamas medinis (?) užstatymas.

Archeologiniai tyrimai sklype Lydos g. 3 vykdyti ir anksčiau. Tiriamo pastato viduje ir greta jo 1975 m. I. Jučienė vykdė žvalgymus, tačiau ataskaitoje tirti plotai nepažymėti, tik trumpai aprašytos 9 žvalgytos perkasos (*LIIR*, f. 1, b. 568). Lydos g. 3 – Žemaitijos g. 4 kieme 1982 m. atlikti žvalgymai (S. Patkauskas). Jų metu nustatyta, kad tiesiamos šiluminės trasos vietoje iki 1,5 m gylio kultūriniai sluoksniai sunaikinti ankstesnių statybos darbų metu, o kiemo Š dalyje 10 cm gylyje aptiktas XVIII a. pabaigos – XIX a. mūro fragmentas (*LIIR*, f. 1, b. 956). 2005 m. sklype atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai numatomų atstatyti pastatų vietose (S. Sarcevičius). Šurfe (6,5 m^2 dydžio) fiksuotas 2,8 m storio kultūrinis sluoksnis ir XVIII–XIX a. pastatų liekanos. Žvalgytoje tranšėjoje (42 m^2 dydžio plotas) iki 1,4 m gylio fiksuoti du kiemo grindinių lygiai (XVIII–XIX ir XIX–XX a.), tirtas kultūrinis sluoksnis su XVI–XVIII a. datuojamais archeologiniais radiniais (*ATL 2005 metais,* 2006, p. 354–356). Sklype 2018 m. projektuojamų inžinerinių tinklų vietoje atlikti archeologiniai tyrimai (T. Ivanauskas). Ištirtas 2x1 m dydžio šurfas ir 5x1,5 m dydžio perkasa, žvalgytas 30 m^2 plotas (tranšėja). Projektuojamų inžinerinių tinklų vietoje nustatyta, kad didžioji dalis kultūrinių sluoksnių suardyta ankstesnių žemės judinimo darbų metu. Archeologiškai vertingas sluoksnis aptiktas 5 m ilgio atkarpoje su dviem kultūrinio sluoksnio horizontais, datuojamais XVI–XVIII a. (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 394–397). 2018 m. sklype žvalgytas apie 36 m^2 dydžio plo-

tas (S. Sprindys), fiksuotas 1–1,4 m storio XX a. sluoksnis (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 656). Lydos g. 1C ir Lydos g. 3 sklypuose 2018 m. atlikti žvalgymai tiesiamo elektros kabelio vietoje (J. Stankevičiūtė). Žvalgyta apie 25 m ilgio, 50 cm pločio bei 70 cm gylio tranšėja, kurioje fiksuotas XX a. sluoksnis ir 40 cm gylyje aptikti dviejų mūrų fragmentai (*ATL 2018 metais,* 2019, p. 656).

Gretimoje aplinkoje archeologiniai tyrimai vykdyti 1981 m. sklype Lydos g. 5 (S. Patkauskas). Darbai vyko mechanizuotai, žvalgymų metu fiksuotas 2,5 m storio kultūrinis sluoksnis, surasti prie gatvės stovėjusių mūrinių pastatų fragmentai, XVII a. monetų lobis. Ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XIV a. (*LIIR*, f. 1, b. 1079). 1981 m. sklype *Žemaitijos g. 6* archeologinius tyrimus atliko S. Patkauskas. Jų metu ištirtos 4 perkasos, jose fiksuotas 2,8–3,2 m. storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas nuo XIV a. II pusės, įžemyje fiksuotos medinio užstatymo liekanos (*LIIR*, f. 1, b. 1071). 2016 m. detalieji tyrimai vyko sklype Pylimo g. 30 – Lydos g. 2 (A. Kalėjus). Jų metu ištirtame bendrame 3976 m^2 plote XVII–XX a. kultūrinio sluoksnio storis siekė 3,5–6,1 m, taip pat fiksuotos ūkinės duobės ir du fragmentiškai išlikę XVI a. vandentiekiai. XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje sklype prie Kėdainių gatvės pastatytas pirmasis mūrinis namas, išlikę du šio laikotarpio rūsiai. XVII a. sklypo viduryje pastatytas antrasis mūrinis pastatas, fragmentiškai išlikę jo trijų rūsių liekanos. Šio namo aplinkoje aptikti nedideli XVII a. akmenimis grįsti plotai. Į ŠV nuo šio namo XVII a. pastatytas medinis karkasinės stulpinės konstrukcijos ūkinės paskirties pastatas. Tyrimų metu surasta ir inventorizuota daugiau kaip 12 tūkst. archeologinių radinių (*ATL 2016 metais,* 2017, p. 364–380).

2021 m. detalieji tyrimai vyko pastato viduje ir kieme greta jo PR sienos, keturiuose

1 pav. Archeologinių ir architektūrinių tyrimų situacijos planas: 1 – XVI a. (po 1569 m.); 2 – XVIII a. (iki 1789 m.); 3 – 1789–1808 m.; 4 – 1808–1834 m.; 5 – 1845–1884 m.; 6 – 1884 m.; 7 – 1884–1911 m.; 8 – 1911–1943 m.; 9 – po 1943 m.; 10 – grindinys; 11 – krosnis; 12 – durų anga; 13 – dūmtraukis; 14 – laiptinė; 15 – 2021 m. tirti plotai; 16 – 2021 m. netirti plotai. I. Masiulienės, R. Zilinsko, I. Blinstrubienės, V. Zilinsko brėž.

Fig. 1. Area plan of the archaeological and architectural investigation: 1 – 16th century (after 1569); 2 – 18th century (before 1789); 3 – 1789–1808; 4 – 1808–1834; 5 – 1845–1884; 6 – 1884; 7 – 1884–1911; 8 – 1911–1943; 9 – after 1943; 10 – pavement; 11 – stove; 12 – doorway; 13 – chimney; 14 – staircase; 15 – areas excavated in 2021; 16 – unexcavated areas from 2021.

2 pav. Plotas 1, XVI a. pabaigos (po 1569 m.) rūsio ir XVIII–XX a. statinių mūrų, krosnių ir grindinių fragmentai iš P. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 2. Area 1, late-16th-century (post 1569) basement and fragments of 18th–20th-century masonry structures, stoves, and pavement, a view from the S.

3 pav. Plotas 1, XVIII a. (iki 1789 m.) statinio sienų ir grindinio fragmentai iš PV. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 3. Area 1, fragments of wall and pavement of an 18th-century (until 1789) building, a view from the SW.

4 pav. Ploto 1 V dalyje ištirtas šurfas iki įžemio iš P. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 4. Sterile soil reached on the W side of area 1, viewed from the S.

plotuose: P1 – 116 m² (rūsys – 24 m²), P2 – 23,5 m², P3 – 27,5 m², P4 – 9,5 m² (bendras plotas – 176,5 m² ir rūsys – 24 m²) (1 pav.).

Plote 1 paviršiuje tiriant 10–95 cm storio maišyto pilko grunto, smėlio ir žvyro su griuvenomis sluoksnį, atidengtos XVI a. pabaigos (po 1569 m.) rūsio konstrukcijos ir XVIII a. (iki 1789 m.) – XX a. statinių mūrų fragmentų, krosnių ir grindinių liekanos (2–3 pav.). Paviršiniame sluoksnyje surinkta XV–XX a. radinių (buitinės keramikos, koklių, geležinių ir metalo lydinio dirbinių, gyvūnų kaulų ir kt.). Sluoksnis suformuotas XIX–XX a. vykdant pastato rekonstrukcijos darbus. Ploto 1 ŠV dalyje ištirtas šurfas (apie 4,6 m² dydžio plotas) iki įžemio, siekiant nustatyti pamatų gylį ir apatinių sluoksnių stratigrafiją (4 pav.). Viršutiniai XVIII a. sluoksniai suardyti XIX–XX a. vykdant pastato rekonstrukcijos darbus, apatiniuose sluoksniuose, tirtuose virš smėlio įžemio (H_{abs} 112,79 m), fiksuoti maišyti smėlingo grunto sluoksniai ir įgilintų ūkinių (?) duobių liekanos su XIV–XVII a. radiniais. Pamatų apačios H_{abs} 113,74 m.

Ploto 1 PR dalyje tirtas apie 6x4 m dydžio *rūsys*, datuojamas po 1569 m. (5–6 pav.). ŠV ir PR jo sienos mūrytos iš plytų ir akmenų (kitos tik iš plytų), rištų molingu skiediniu, jis dengtas cilindriniu skliautu. Visas rūsys buvo grįstas akmenų grindiniu (vietomis apardytas). XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje rūsyje sumūrytas švieslangis. Patalpa, tikėtina, po 1975 m. dalinai buvo užpilta 40–70 cm storio maišytu smėlingu gruntu su XX a. griuvenomis, šiukšlėmis, užpilde surinkta keli šimtai XIV a. pabaigos – XX a. radinių.

Plote 2 tirtas apie 1,1–1,7 m maišytas pilko grunto su griuvenomis sluoksnis, datuojamas XX a. Žemiau fiksuotas apie 70 cm storio maišyto smėlingo ir molingo grunto sluoksnis su XIV a. pabaigos – XX a. I pusės radiniais, suformuotas XVIII a. pabaigoje – XX a. vykdant pastato rekonstrukcijos darbus. Ploto centrinėje dalyje fiksuoti perkasimų nesuardyti maišyti smėlio ir molio (niveliaciniai?), vietomis su degėsiais sluoksniai, datuojami XIV a. pabaiga – XVII a. Taip pat aptikta akmenų (30x15x10 cm dydžio), sudėtų molio sluoksnyje, 90x80 cm

5 pav. Plotas 1, XVI a. pabaigos (po 1569 m.) rūsio mūrų vaizdas iš ŠV. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 5. Late-16th-century (post-1569) basement masonry in area 1, viewed from the NW.

6 pav. Plotas 1, XVI a. pabaigos (po 1569 m.) rūsio mūrų vaizdas iš P. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 6. Late-16th-century (post-1569) basement masonry in area 1, viewed from the S.

7 pav. Plotas 2, pastato ŠR dalyje atidengti XVIII a. pabaigos – XIX a. pabaigos mūro fragmentai iš P. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 7. Masonry structures (late 18th–late 19th centuries) exposed in area 2, on the NE side of the building, a view from the S.

8 pav. Švilpynė iš ploto 1. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 8. A vessel flute found in area 1.

9 pav. Frizinio koklio, puošto fechtavimo ietimis ar alebardomis pamokos scena, XVII a. I pusės fragmentas iš ploto 1. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 9. Fragment of a frieze stove tile depicting halberd or spear training, first half of the 17th century, area 1.

dydžio sankaupa (H_{abs} 113,83 m). Atidengti ŠV ir ŠR sienos (PR fragmentas) pamatai datuojami XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia, o PV – XIX a. viduriu – pabaiga (7 pav.). Pamatų apačios fiksuotos H_{abs} 113,61–113,94 m.

Plote 3 paviršiuje tirtas 20–30 cm maišyto pilko grunto, smėlio ir žvyro su griuvenomis sluoksnis, datuojamas XX a. Ploto PV ir ŠV dalyse fiksuoti 1–1,2 m storio maišyti sluoksniai – perkasimai su XV–XX a. radiniais. Ploto PR dalyje 60–70 cm storio maišyti smėlio, molio ir pilkos žemės sluoksniai, tikėtina, suformuoti XVIII–XIX a. pastatų rekonstrukcijų metu (surinkta ir XVI a. pabaigos – XVII a. vidurio radinių). Ploto PV ir ŠR dalyse atidengti XVIII a. (iki 1789 m.) pastato pamatai (PV dalies pamatų apačios H_{abs} 114,39 m). Ploto ŠV dalyje, dabartinio pastato pamatuose fiksuotas XVI a. (po 1569 m.) rūsio PR sienos fragmentas ir XVIII–XIX a. pastatų mūrų fragmentai. Ploto PV dalyje atidengtas plytų grindinio fragmentas (H_{abs} 114,40 m), priklausęs XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios pastatui.

Ploto 4 ŠV dalyje paviršiuje buvo supiltas 30–40 cm storio smėlio niveliacinis sluoksnis (juo užpilti kanalizacijos ir vandentiekio vamzdžiai). Žemiau tirtas apie 55–65 cm storio XX a. sluoksnis su griuvenomis. Po juo tirti maišyti pilko grunto su smėlio ir molio intarpais sluoksniai, suformuoti statant pastatą XIX a. I pusėje. Sluoksnyje surinkta XV–XIX a. radinių. ŠR dalies pamatų H_{abs} 113,42 m, o PV dalies – H_{abs} 114,12 (113,97) m.

Detaliųjų tyrimų metu plotuose tirti iki 0,1–2,7 m storio kultūriniai sluoksniai, suformuoti XVIII–XX a. pastatų statybos ar rekonstrukcijų metu. Juose surinkti ir inventorinti 4079 radiniai (buitinė keramika, kokliai, monetos, stiklo, geležies ir metalo lydinio dirbiniai, gyvūnų kaulai), dalis radinių iš maišytų sluoksnių datuojami XIV a. pabaiga – XVII a. (8–16 pav.). Radiniai perduoti LNM.

Tirtuose plotuose įžemis nepasiektas (išskyrus plotą 1 ŠV dalyje), nes buvo atidengti įvairių laikotarpių mūro fragmentai arba fiksuotos pamatų apačios. XVI a. rūsio ir XVIII–

0 3 cm

10 pav. Pypkių fragmentai, datuojami XVIII a. II puse – XIX a. I puse, iš ploto 1 rūsio. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 10. Pipe fragments from the basement in area 1, dating from the second half of the 18th to the first half of the 19th century.

0 5 cm

11 pav. Keramikos fragmentai, datuojami XIV a. pabaiga – XVII a., iš ploto 2. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 11. Pot sherds found in area 2 (late 14th–17th centuries).

12 pav. Dangčio fragmentas iš ploto 2. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 12. Fragment of a lid from area 2.

0 5 cm

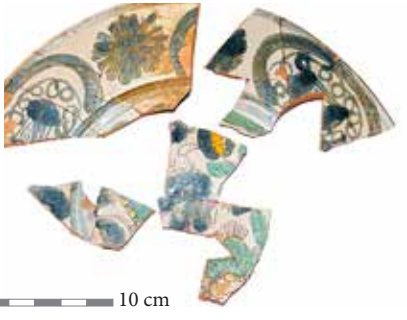

0 10 cm

13 pav. Lėkštės fragmentas, datuojamas XVII a., iš ploto 2. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 13. Fragments of a 17th-century plate from area 2.

XIX a. pastato mūrų ir struktūrų architektūriniai tyrimai buvo svarstomi KPD IV ir I vertinimo tarybose ir pradėti rengti aktai dėl vertingųjų savybių nustatymo.

Remiantis 2021 m. detaliųjų tyrimų rezultatais, istoriniais (A. Racevičienė) ir architektūriniais (R. Zilinskas, I. Blinstrubienė, V. Zilinskas) tyrimais, nustatyti pagrindiniai sklypo Lydos g. 3 apgyvendinimo ir naudojimo raidos etapai (17 pav.). Tiriamame sklype (dalis istorinės 360 posesijos) išlikęs mūrinis užstatymas pradėtas formuoti nuo XVI a. iki pat XX a. pradžios. Ankstyviausiam raidos laikotarpiui priskiriamas pastato P dalyje esančio rūsio patalpos mūras, statytas po 1569 m., apie buvusio XVI–XVII a. pastato antžeminį užstatymą kol kas duomenų nėra, išskyrus kultūriniuose sluoksniuose aptinkamus to laikotarpio archeologinius radinius. XVIII a. priskiriamas pastatas statytas, tikėtina, iki 1779 m., kai įsteigta Talmud Tora pradinė mokykla (tikėtina, veikė

0 10 cm

14 pav. Frizinio koklio, puošto elnio ir zuikio medžioklės scena, XVII a. fragmentas iš ploto 2. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 14. Fragment of a 17th-century frieze stove tile, depicting a deer and rabbit hunting scene, found in area 2.

0 10 cm

15 pav. Plokštinių koklių, puoštų tęstiniu ornamentu, XVI a. pabaigos – XVII a. II pusės fragmentai iš ploto 3. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 15. Fragments of panel stove tiles forming a larger ornament, dated from the late 16th to the second half of the 17th century, found in area 3.

0 5 cm

16 pav. Šakutė (XVII–XVIII a.) ir pypkės kotelio fragmentas (1765–1835 m.) iš ploto 4. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 16. Finds from area 4: a fork (17th–18th centuries) and a pipe stem fragment (1765–1835).

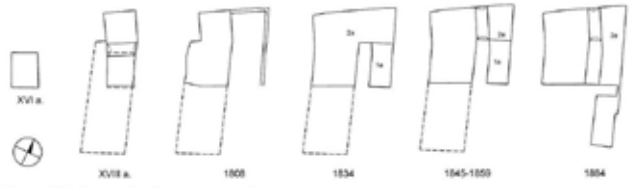

17 pav. Pagrindiniai mūrinio užstatymo–etapai (punktyru pažymėti rūsio kontūrai ir neišlikęs kiemo priestatas). R. Zilinsko, I. Blinstrubienės, V. Zilinsko brėž.

Fig. 17. Main phases of construction (the dashed line marks the contours of the basement and the annex structure that did not survive).

iki 1808 m.). Archeologinių tyrimų metu atidengti XVIII a. sienų mūrai, kelių etapų krosnies liekanos bei plytų grindinys. XIX–XX a. sklypo užstatymas kito vykdant dabartinio pastato rekonstrukcijos darbus ar statant kitus pastatus kieme.

Lydos Street 3

Archaeological excavation at Lydos Str. 3 in Vilnius Old Town in 2021 covered a 176.5 m^2 area (basement area – 24 m^2) (Fig. 1). The late-16th-century (post-1569) basement was excavated within the building (Figs. 5–6), exposing fragments of 18th–20th-century masonry structures, stoves, and pavements (Figs. 2–3, 7). The excavated layers ranged from 0.1–2.7 m in thickness and were formed during construction and reconstruction processes in the 18th–20th century. The excavation yielded 4,079 finds (domestic pottery, stove tiles, coins, glass artefacts, iron and metal alloy artefacts, animal bone). Some of the finds from redeposited fill date from the late 14th to the 17th century (Figs. 8–16).